

на XIX в., където намираме някои данни и за участието на българи в него.

От много важно значение за емиграцията ни, естествено са периодичните издания в съседните балкански страни, от които много частично са проучвани сърбо-хърватските и румънските, а гръцкият печат се нуждае от специални и обстойни проучвания поради наличието на големи групи българи, постоянно пребиваващи в територии под гръцка власт или сред гръцки мнозинства, както и на значителен брой учащи се българи в Гърция, особено през първата половина на XIX в., но този печат, също и архиви, са най-слабо оползотворени по нашата тема и изобщо за българите, включително и по най-важната тема в българо-гръцките отношения - църковния въпрос и елинизаторската политика на Патриаршията и атинските правителства.

Издирването, проучването, обнародването и оползотворяването на чуждестранната документация - дипломатическа и друга, периодичния научен и културен печат и т.н., както по произход - по страни, видове, теми, или по определени въпроси общо от всички проучвани архиви в различните страни, както последните подобни издания за Хаджидимитровата чета и национално-революционното движение 1868 - 1874 г., предоставят голямо изобилие и разностранна информация за емиграцията и за българите като цяло. Изданията от смесен тип, т.е. с документи от архивохранилищата на всички страни, където е работено, имат преимуществото, че дават възможност да бъдат съпоставяни и уточнявания фактите, съобщавани от представителите на различни среди и политически групировки и така да улесняват уточняването на голям брой неизвестни или спорни факти и сведения. Като резултат от наблюдения на чужденци, пребиваващи главно във от Турция, съответно от българските земи, чуждестранните по произход документи отразяват най-пълноценно живота, идеите, освободителните планове и действия на българската емиграция и изобщо на българите извън България. Да припомним още някои примери от дипломатическата информация за това, със спецификата, произхождаща от официалната политика на съответните кабинети, антагонизмите между великите сили по Източния, значи и по българския въпрос и различията в дипломатическата практика и степен на обективност.

Съгласно насоките на балканската политика на царска Русия и трайната тенденция на нетърпимост у руските дипломати към българското революционно движение и самоинициативни акции се наблюдава видима необективност, през целия XIX в. чак до 1877 - 1878 г., а и след войната дори у най-енергични и далновидните от тях като Н. П. Игнатиев, който, както показва документацията, публикувана от патриарх Кирил, се стреми да въздържа и направлява не само революционното движение, но дори и легалната църковна борба и ги подчинява на официалната руска политика. Разбира се, има и изключения, и то, когато дипломатите се по произход балканци. За България изключителна е ролята на Н. Геров, дългогодишен консул в Пловдив, който неуморно отстоява българските интереси и стремежи, особено по църковния въпрос, като рискува постоянно кариерата си и си навлича неприязънта на началниците си, най-вече на Н. П. Игнатиев, защото